

Azərbaycan teatrının Çingiz Aytmatov mükafatçısı

İftixar Piriyeu insan ruhuna xeyir toxumu səpən sənətkardır

Elə tanışlıqlar var ki, uzun-uzadı “siz kimsiniz?” və “haradansınız?” suallarına ehtiyac duyur. Sanki, iki insan çoxdan – başqa bir ölkədə, özgə bir dövrdə, ayrı bir kitabda başlanmış söhbəti, sadəcə, davam etdirir.

Biz Səmərqənddə tanış olduq – daş plitələrin ulu bir keçmişi xatırlatdığı, havasına qədim bir tarixin qarışdığı bir şəhərdə. O zaman İftixar Piriyeuvin “Böyük Turan” pyesi səhnələşdirilirdi. Bu əsər Mərkəzi Asiya, Türkiyə və Azərbaycanın mədəniyyət xadimlərini bir araya gətirən beynəlxalq layihə idi. İlk dəqiqələrdən bəlli oldu: biz eyni məramla düşünürük. Oxşar olduğumuz üçün yox, əksinə, əsas olanı eyni cür eşitdiyimiz üçün. Və məhz bu “əsas” bizi istənilən protokol sözlərindən daha möhkəm bağlayırdı.

O vaxtdan aramızda, sadəcə, dostluq deyil, yaradıcılıq bağı formalaşdı və illər keçdikcə möhkəmləndi. Bu yaxınlarda Mövlana Cəlaləddin Rumi haqqında “Yenə gəl...” adlı pyesi birgə yazıb tamamladıq. Və öz-özümə düşündüm: belə bir həmmüəllif yanında olanda söz sənətkarlığa yox, xalqlarımıza xidmətə çevrilir.

İftixar Piriyeu peşəsi şəxsiyyətindən ayrılmayan yaradıcı insanlardandır. O, teatrı “oynamır”, onunla nəfəs alır. Elə buna görə də rejissorluqda, dramaturgiyada, aktyorluqda və araşdırmalarında eyni daxili möhür hiss olunur: sənət qarşısında məsuliyyət.

2000-ci ildən etibarən o, İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrına rəhbərlik edib. Bu mərhələdə teatr onun

rəhbərliyi altında yeni inkişaf yoluna çıxıb. 2025-ci ildə əmək fəaliyyəti üçün müəyyən edilmiş yaş həddinə çataraq teatrın direktor vəzifəsindən azad olunub, həyatının yeni mərhələsinə elmə və dramaturgiyaya həsr edib.

Onu yalnız teatr rəhbəri kimi təqdim etmək olmaz, çünki bu insan, hər şeydən əvvəl, sənətkardır. İftixar Piriyeuvin bu məharətini açıq göstərən uca bir göstərici var: Azərbaycan xalqının ümummilliyə lideri Heydər Əliyevin xatirəsinə həsr olunmuş qastrol tamaşasında Əliyev obrazını teatrın direktoru İftixar Piriyeu özü canlandırmışdı. Bu, şöhrətpərəstlikdən deyil, məsuliyyətdən irəli gəlmişdi. Sanki, onun daxilindəki rejissorla aktyor eyni məqsədə xidmət etmək barədə razılaşmışdı.

İftixar Piriyeuvin istedadının və xarakterinin xüsusi cəhətlərindən biri cəsarət və novatorluqdur. O, sənətsü naslıq üzrə fəlsəfə doktorudur, adətən, ayrılıqda mövcud olan sahələri, dərin nəzəriyyə ilə səhnə praktikasını birləşdirməkdən çəkinməyən tədqiqatçıdır.

Azərbaycanda onun teatr düşüncəsinə “qeyri-səlis məntiq” nəzəriyyəsinin tətbiqi ilə bağlı istiqaməti yaxşı tanınır; nəşrlərdə vurğulanır ki, o, səhnə sənətinə fəlsəfə, psixologiya və səhnə ifadəliliyini birləşdirən orijinal konsepsiya gətirib.

Bu mərhələdə İftixar Piriyeuvin “Elçin teatrı: Absurd dram “Qeyri-səlis məntiq” nəzəriyyəsi kontekstində” kitabının təqdimatı mədəniyyət nüfuzlu qurumlarının iş-tirakı ilə keçirildi. Bu əsər Elçinin dramaturgiyasına və teatrına “qeyri-səlis məntiq” prizmasından yeni baxış cəhdini təsbit etdi. Bu kitabla bağlı fikirlərimi — resen-

ziyamı ayrıca məqalədə təqdim etmişəm.

Onu alim kimi mənə xüsusilə doğma edən cəhəti isə budur: İftixar teatrı quru formulaların arxasında gizlətmir. Əksinə, formulaları insana yönələn canlı cığırə çevirir. Çünki teatr, son nəticədə, terminlərlə deyil, tamaşaçının ürəyində cücərdiyi həqiqətlə ölçülür.

2025-ci ildə İftixar Piriyeu xalqlar arasında sülhün və dostluğun sənət vasitəsilə möhkəmləndirilməsinə verdiyi töhfəyə, o cümlədən Azərbaycan–Qırğız ədəbi-teatr əlaqələrinin inkişafına görə Beynəlxalq İssık-Kul Forumunun Rəyasət Heyətinin qərarı ilə Çingiz Aytmatov adına medalla təltif olundu. Yüksək beynəlxalq mükafatı Bişkekdə təntənəli şəkildə böyük klassikin oğlu, İssık-Kul Forumunun prezidenti Askar Aytmatov təqdim etdi.

O günlərdə Qırğızistanın paytaxtında azərbaycanlı şair və dramaturqla yaradıcılıq görüşləri keçirildi, “qeyri-səlis məntiq” mövzusunda monoqrafiyalarının təqdimatları oldu və bu işlər teatr sənətinə yenilik və töhfə kimi qiymətləndirildi.

Şərq insanı fəzilət haqqında sözlərin çoxluğu ilə deyil, ona necə əməl etməsi ilə ucalır. İftixar Piriyeuvin sənəti və şəxsiyyəti məhz bu gerçəyi təcəssüm etdirir. Bizim yaradıcılıq tandemimiz faydaya yox, hörmətə söykənir. Bu, hər bir birgə sətirdə hiss olunur: biri yazanda digəri mane olmur, gücləndirir. Biri tərəddüd edəndə digəri təriflə yox, dəqiqliklə inamı qaytarır.

Böyük Mövlana Rumi dünyaya deyirdi: “Gəl, yenə gəl”. Bu, ümidə və mənəvi yüksəlişə çağırışdır. Mənə elə

gəlir ki, İftixar Piriyeu ömrü boyu bu ifadəni sözlə yox, əməllə yaşayıb. Elə buna görə də o, təkcə Azərbaycanda tanınmır: bu tip teatr yerli janr deyil, universal dildir. Dostum və qardaşım İftixar bəy dünyada varlığı təkcə səzilən deyil, işıq saçan insanlardandır. O, insan ruhlarına xeyir toxumu səpir — şüarlarla yox, düşünmə və yaratma tərzii ilə; tamaşaçının ürəyində apardığı mənə ilə düşüncə paradigması yaradır. Çünki həqiqi sənət əyləncə deyil, vicdanın oyanışıdır.

Görünür, tale özü İftixar bəyin qarşısında yeni bir səhifə açıb: teatra xidmətin böyük bir dövrünü başa vuraraq, o, daha məsul və nüfuzlu bir mərhələyə qədəm qoyur. Burada elm və dramaturji yaradıcılıq missiyanın davamına çevrilir.

*Bekijan ƏHMƏDOV,
Qırğızistanın Əməkdar mədəniyyət xadimi,
Qırğızistan, Azərbaycan və Özbəkistan
Yazıçılar ittifaqlarının üzvü*